Andrzej Kuczkowski, *Cholin-Gollenberg-Góra Chełmska. Źródła archeologiczne do dziejów Góry Chełmskiej koło Koszalina, Koszalin 2013, ss. 235*

Publikacja Andrzeja Kuczkowskiego dotyczy miejsca niezwykle ważnego dla historii Koszalina, zwanego Górą Chełmską, położoną tuż za wschodnią granicą miasta. Autor podjął próbę przedstawienia źródeł archeologicznych oraz dokumentacji archiwalnych z wielu badań prowadzonych w tym miejscu w ciągu kilkudziesięciu lat XX wieku. Książkę podzielono na siedem części, w tym na *Zagadnienia wstępne* (część I) oraz *Literaturę* (część VII). W rozdziale drugim przedstawiono stan badań, czyli krótki opis wszystkich do tej pory realizowanych kampanii archeologicznych, wzbogaconych informacjami na temat wszelkich znanych wcześniejszych opisów i publikacji dotyczących odkryć na Górze Chełmskiej, sięgających połowy XVIII wieku. Część III przybliży czytelnikowi zarys środowiska fizyczno-geograficznego Góry Chełmskiej, gdzie autor zawarł, nie wdając się nadmiernie w szczegóły, podstawowe informacje na temat geomorfologii, hydrografii, gleb i szaty roślinnej oraz źródeł archeozoologicznych. W tej części publikacji przedstawiono także w zarysie rekonstrukcję możliwej szaty roślinnej. Kolejny rozdział to *Zarys dziejów Góry Chełmskiej od pradziejów po czasy nowożytne*. Autor przedstawia pokrótce pradzieje, wykorzystując nieliczne znaleziska z tego okresu, pochodzące

z odkryć sprzed wieku: fragment siekierki krzemiennej, urny popielnicowe i skarb brązowy. Przede wszystkim zostały uwypuklone losy tego miejsca w okresie średniowiecza, z osobnym podrozdziałem omawiającym funkcjonowanie ośrodka pielgrzymiego na Górze Chełmskiej. Następnie Andrzej Kuczkowski relacjonuje wydarzenia rozgrywające się na tym wzgórzu, aż do lat 90. XX wieku. Część V pracy to krótkie omówienie źródeł etnograficznych rozumianych tutaj jako „twórczość ludowa o charakterze werbalnym”. Przedstawiono treść znanych legend, baśni i podań dotyczących omawianego miejsca, które najczęściej związane były z pielgrzymkową kaplicą.

Jednakże główną część pracy stanowi rozdział VI, czyli *Źródła archeologiczne*. Autor prezentuje w konwencji katalogowej wszystkie znaleziska z Góry Chełmskiej z podziałem na osadnictwo pradziejowe, wczesne średniowiecze oraz późne średniowiecze i okres nowożytny. Poszczególne okresy zasadniczo się między sobą różnią w charakterze ich opisu. W podrozdziale *Osadnictwo pradziejowe* poszczególne zabytki są opisywane w tym samym porządku: lokalizacja, typ stanowiska, rok zadokumentowania, zakres badań, opis, chronologia, zbiory wraz z podaniem ewentualnej literatury dotyczącej

wzmiankowanej rzeczy. Katalog w części *Wczesne średniowiecze* przedstawia stratygrafię stanowiska badanego w latach 1959–1962, obiekty, groby, ceramikę z analizą technologiczną oraz pozostałe zabytki wydzielone. Z kolei podrozdział zatytułowany *Późne średniowiecze i okres nowożytny* to najpierw opis kolejno numerowanych grobów na cmentarzysku, których pokrótce scharakteryzowano aż 519. Dodatkowo podsumowano system sprawowanego obrządku pogrzebowego, omawiając formy pochówków oraz najważniejsze elementy wyposażenia. Osobny podrozdział poświęcono reliktom architektury w postaci zarysu fundamentów wykonanych z ciosanych kamieni łączonych wapienną zaprawą oraz nieznaną wcześniej budowlę murowaną. Kolejne podrozdziały dotyczą ceramiki oraz zabytków wydzielonych z tego okresu.

Praca Andrzeja Kuczkowskiego to szeroki zbiór różnorodnych danych dotyczących Góry Chełmskiej, zarówno z zakresu archeologii, jak i etnografii oraz środowiska przyrodniczego. Zaprezentowano wszystkie znane obecnie źródła archeologiczne oraz archiwalne informacje na temat prowadzonych tam badań archeologicznych, porządkując stan naszej wiedzy o Górze Chełmskiej. Praca ta stanowi istotny punkt wyjścia także dla ewentualnych dalszych badań, które powinny być prowadzone na omawianym wzgórzu. Ponadto, narracja prowadzona w popularyzatorski sposób powoduje, że może być to cenna pozycja bibliograficzna dla wszystkich zainteresowanych tym tajemniczym miejscem.

MARCIN SZYDŁOWSKI